

GRECII DIN FĂGĂRAȘ ÎN VREMEA PRINCIPATULUI

Judit GRAPĂ¹
Claudia Elena SIMA²

THE GREEKS OF FĂGĂRAȘ IN THE TIME OF THE PRINCIPALITY

ABSTRACT

The presence of foreign merchants on the territory of the Transylvanian principality was a splash of color and contributed to the development of the trade from here. Greeks, Jews, Armenians, Bulgarians, Italians etc. were the ones who brought the „special goods”, namely those that could not be produced in the principality. These goods were sold to the population and princely families. This fact explains the presence in Transylvania already in the 16th and 17th centuries of: oriental spices, exotic fruits, silk, Turkish carpets etc. Even if the presence of the Greeks was contested or considered beneficial, they always found a way to earn a living. Over time, many of them settled here and became very wealthy people, contributing to the economic development of the small principality. The privileges they obtained, the organization in the two Companies, in Sibiu and Brașov, ensured them the monopoly of the Transylvanian trade during that period.

Keywords: the Greeks, Făgăraș, trade, oriental products, decisions of the Transylvanian Diet.

Grecii, supușii lui Zeus, cunoscuți încă din antichitate pentru arta și știința lor deosebită, sunt considerați unul dintre popoarele care au contribuit substanțial la temelia dezvoltării culturii universale. Ruinele orașelor construite de ei ne fascinează și astăzi prin măreția și grandoarea lor, iar istoria și mitologia lor o să uimească multe generații de acum încolo.

---

¹ Documentarist, Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, Făgăraș;
e-mail: iuditgra@yahoo.com.

² Muzeograf, Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, Făgăraș;
e-mail: simaclaudia85@yahoo.com.

³ *Régi erdélyi viseletek. Viseletekódex a 17. századból*, Budapest, Európa Kiadó, 1990, foto 51 (<https://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index1594.html>, accesat: 26.01.2023, ora 17,34).

Menționăm că în această lucrare **nu** ne-am propus să vorbim despre identitatea etnică a „grecilor” din Transilvania. Acest subiect a fost dezbătut de mai mulți istorici. Noi, doar vom prezenta file de istorie legate de prezența acestora în Făgăraș, precum și prevederi ale Dietei care reflectă prezența și activitatea lor pe aceste meleaguri.

Cum ar fi arătat Transilvania princiară fără comercianții străini? Probabil mai sumbru și sărac, dacă pe aici nu ar fi trecut evreii, grecii, turcii, bulgarii, italienii și alții cu „mărfurile lor speciale” și nu ar fi reprezentat o concurență serioasă pentru comercianții autohtoni. Marfa lor era cumpărată de toată populația țării, în frunte cu familiile princiare, cu care aceștia de obicei aveau o bună legătură.

„Specialitățile” aduse de greci, în mare parte din Imperiul Otoman, erau căutate și se vindeau destul de repede. Însă existența acestor comercianți pe meleagurile transilvănene nu a fost presărată cu flori. Au fost contestați, de multe ori li s-a interzis să intre în țară, apoi au fost reprimiți, lăsați să colinde peste tot. Drepturile și obligațiile lor au variat în funcție de necesitățile vremii. De la comercianți individuali, în timp, printr-o organizare eficientă, o parte dintre ei au reușit să se grupeze în jurul așa numitelor companii, care funcționau după reguli proprii, să ocupe funcții importante, iar apoi să controleze o mare parte din comerțul țării. Unii dintre ei, prin dibăcia lor, au reușit să facă averi importante și să se stabilească definitiv aici.

Atunci când Nicolae Iorga a studiat arhiva Protopopiatului ortodox din Făgăraș, a menționat că „era încă dinainte de 1600 obiceiul ca răsăritenii, bizantinii, levantinii sau grecii, ba chiar românii din Țara Românească, oameni cu avere, cu legături și rost de negustorie, să se așeze prin orașele ardelen, pentru câștig și obiceiul ca ei să ceară privilegii speciale de la cârmuitorii țării”⁴.

Prezența grecilor la Brașov este semnalată deja la sfârșitul secolului al XIV-lea. Însă, o mare parte dintre ei și-au părăsit plaiurile natale și s-au stabilit în țările din Balcani după cucerirea de către turci a Imperiului Bizantin.

Printre primele documente care se referă la prezența grecilor în Transilvania se află și Bula Papală emisă la Roma în 15 decembrie 1399 de către Papa Bonifaciu al IX-lea. Este o „permisiune de bun rămas acordată zeloșilor, din rândul grecilor, valahilor, bulgarilor și armenilor din Brașov, în vederea convertirii lor”⁵.

Încă în timpul formării Principatului Transilvaniei ca stat autonom, în secolul al XVI-lea, deja din vremea lui Ioan Zápolya, pe 29 august 1543, nobilimea transilvăneană se răscoală împotriva lui Aloisio Gritti, guvernator al Ungariei, sprijinit de comercianții evrei și greci, iar după executarea lui la Mediaș, aceasta emite o dispoziție care prevedea că „evreii și grecii trebuie executați și ei”⁶.

Nu știm când au ajuns primii greci în Făgăraș, dar despre prezența lor aici vorbește Anna Nádasdy, la data de 9 mai 1551, într-o scrisoare adresată fratelui său, în care povestește că „a discutat personal în Făgăraș cu un grec, despre aducerea acasă a corpului iubitului ei soț decedat”. Nu menționează numele persoanei, doar precizează

---

⁴ Olga Cicanci, *Companiile grecești din Transilvania și comerțul european în anii 1636-1746*, București, Editura Academiei RSR, 1981, p. 20.

⁵ Magyar Országos Levéltár kiadványai II, *ZSIGMONDKORI OKLEVÉLTÁR I* (1387-1399), Összeállította Mályusz Elemér, Budapest, Akadémia Kiadó, 1951, p. 690.

⁶ Moshe Carmilly-Weinberger, *Istoria evreilor din Transilvania (1623-1944)*, București, Editura Enciclopedică, 1994, p. 18.

că el a fost cel care „a adus-o și pe mama lui Kávássy Jób și s-a angajat foarte tare și pentru aducerea acasă a corpului lui [Ștefan] Máylat”⁷.

Pentru prima dată „comercianții greci” din Transilvania secolului al XVI-lea sunt pomeniți în hotărârile Dietei din 31 decembrie 1551 desfășurată la Târgu-Mureș, unde se hotărăște „ca grecii comercianți să nu mai intre în țară, dar românii să aibă acces liber și de acum în continuare, așa cum era obiceiul și mai înainte”⁸. Apoi la Alba Iulia, în 1559, se decidea ca „negustorii străini care nu au domiciliul stabil în Transilvania, să nu facă negoț în această țară”⁹. Cert este că toate documentele Dietei Transilvaniei fac o evidențiere clară între negustorii străini și cei greci, în ce privește comerțul și achitarea taxelor.

Atunci când pe vremea lui Ioan Sigismund Zápolya se făcea planul pentru construirea unei școli la Alba Iulia, se dorea ca aici să fie angajați profesori care să predea „greacă și latină”¹⁰, așa cum reiese din documentele Dietei din 22-29 iunie 1565 de la Cluj.

În 1572, din nou se revine asupra hotărârii privind grecii, armenii, evreii și turcii, prin îngrădiri „pentru respectarea dreptului de depozitare al Sibiului și Brașovului”¹¹.

În Dieta din 21-26 octombrie 1578 de la Cluj i se cere principelui „să mențină hotărârea dată pentru greci și alte nații străine, ca aceștia să nu poată intra în țară, în afara locurilor specificate”, motivând prin faptul că „se spune deschis că niciodată atâtea mii nu au intrat, de așa fel greci, chiar și evrei, cum au intrat acum de odată”¹².

Plângerile continuă să curgă, și un an mai târziu la Dieta de la Turda din 21-24 octombrie 1579 se specifică că „grecii, nemulțumiți cu locurile de depozitare desemnate pentru ei, cu un curaj deosebit, colindă țara în lung și lat luând lângă ei și pe turci, scoțând liber din țară oi și berbeci, (...) acest lucru fiind în defavoarea comercianților din țară”¹³.

Prezența comercianților greci este din nou ridicată la Dieta din 19-24 septembrie 1585, când se cere iarăși principelui ca grecii și italienii care nu au scrisoare de la el să nu intre în țară, iar „cei care au scrisoare să o prezinte în fața Domniei Voastre, dar aceștia să nu aibă dreptul să scoată din țară talere și aur”¹⁴.

În 1588 lucrurile se schimbă însă cu totul. De data aceasta balanța înclină în favoarea comercianților greci. Dieta din 8-23 decembrie consideră că „nu marfa puțină, ci cea bogată face să fie totul ieftin”, așa că „am dispus asupra comercianților greci și de tot felul, ca în țară să poată umbla peste tot liber, în afara orașelor săsești

---

⁷ Szádeczky Lajos, *Fogaras vára és uradalma. Történeti emlékek*, Különnyomat az Erdélyi Múzeum 1892. Évfolyamából, Ajtai K. Albert sajtója, Kolozsvár, 1892, p. 31.

⁸ Szilágyi Sándor, *Monumenta Hungariae Historica. Monumenta Comititalia Regni Transsylvaniae. Erdélyi Országgyűlési Emlékek, első kötet (1540-1556)*, A M.T. Akadémia Könyvkiadó Hivatala, Budapest, 1875, p. 358.

⁹ Loredana Dascăl, *Din arhiva Companiei Negustorilor Greci din Sibiu (1453-1895). Texte epistolare grecești*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, p. 15.

¹⁰ Szilágyi S., *op. cit., második kötet (1556-1576)*, Budapest, 1876, p. 289.

¹¹ Loredana Dascăl, *op. cit.*, p. 15.

¹² Szilágyi S., *op. cit., harmadik kötet (1576-1596)*, Budapest, 1877, p. 139-140.

¹³ *Ibidem*, p. 143.

¹⁴ *Ibidem*, p. 217.

cu privilegii, (...) să nu-și scumpească mărfurile pentru noi, ci să ne vândă la un preț acceptabil”¹⁵. Și pentru că o minune nu ține niciodată prea mult, grecii au scumpit mărfurile atunci când s-au văzut cu permisele de comercianți în mână, iar cei din conducerea țării au considerat decizia periculoasă și au condamnat „intrarea grecilor în țară și circulația lor liberă în toate locurile”¹⁶.

Nu au trecut nici trei ani și din nou sunt făcute plângeri contra lor. De data aceasta la Dieta din 1-20 noiembrie 1591 de la Alba Iulia. Aici se și dispune „interzicerea intrării mai departe de locurile de depozitare permise grecilor care nu au case în Transilvania; iar cei care au moșii în țară, să nu meargă mai în afară de locurile de depozitare și să facă comerț numai cu marfă turcească”¹⁷. Și plângerile contra lor nu au conținut să înceteze. În 1593 erau reclamați pentru că făceau comerț cu piei de miel și altfel de piei, drept pentru care s-a cerut la Dieta din 25-29 aprilie 1593 de la Alba Iulia ca aceștia să nu mai aibă dreptul să scoată din țară piei, „să nu aibă voie să facă comerț cu ele și nici să le ducă în altă țară, iar celor care vor să facă așa ceva să li se confiște marfa”¹⁸.

Pentru prima dată, în Dieta din 1-10 septembrie 1593, se hotărăște că „comercianții greci, italieni și germani din Alba Iulia, care umblă cu căruțele, să dea câte 10 florinți, iar cei care își duc marfa doar pe spatele cailor să dea 5 florinți”¹⁹. Suma era adunată de judecătorul de la Alba Iulia, iar pentru cei care stăteau în alte orașe de către judecătorii orașelor respective. Chiar dacă în Dieta din 2-15 februarie 1594 de la Alba Iulia se cere interzicerea comercianților greci din țară, „legea a fost suspendată”²⁰ și se emite o hotărâre în favoarea lor, de comerț liber, motivația fiind că „scoaterea lor din țară a creat mari necesități și lipsuri”²¹. Totuși, pe vremea lui Sigismund Báthory, în Dieta din 2-16 mai 1595 de la Alba Iulia, „grecii sunt scoși din toate funcțiile – prin aceasta Sigismund se obliga pentru apărarea țării”²².

Pe vremea lui Mihai Viteazul, o altă hotărâre a Dietei, din 20-28 noiembrie 1599 de la Alba Iulia, prevedea ca „grecii și alți comercianți veniți din alte țări străine, fiecare să plătească după marfă și felul comerțului lor”²³ și cu „măsuri severe asigurau adunarea corectă a impozitului”²⁴.

Prea mult nu s-au putut bucura de acest privilegiu, deoarece Dieta de la Let (Lețfalău) din 25 octombrie-4 noiembrie 1600 constata că „marile stricăciuni ale trecutului cad peste țara noastră mai ales din comerțul, umblatul și spionajul națiunilor comerciante străine, ca grecii, românii, turcii, dalmații, armenii și alții proveniți din astfel de nații, hotărâm: ca de acum încolo perpetuus semper temporibus aceste popoare comerciante să nu poată intra în țară, ci să aibă locuri de depozitare (locus depositionis) la Caransebeș, Tâlmăciu, Râșnov, Prejmer, Radna; iar românii din cele două

---

¹⁵ *Ibidem*, p. 243.

¹⁶ *Ibidem*, p. 391.

¹⁷ *Ibidem*, p. 281.

¹⁸ *Ibidem*, p. 418.

¹⁹ *Ibidem*, p. 423.

²⁰ *Ibidem*, p. 305.

²¹ *Ibidem*, p. 437.

²² *Ibidem*, p. 351.

²³ *Ibidem, negyedik kötet (1597-1601)*, Budapest, 1878, p. 431.

²⁴ *Ibidem*, p. 345.

țări să aibe voie să intre la Brașov, Sibiu și Bistrița, iar dacă intră mai mult de atât (...) să fie pedepsiți cu confiscarea mărfii lor”²⁵. Articolul prevedea că nici principele, nici voievodul, nu au voie să acorde nici un fel de derogare.

Se schimbă conducătorul, se schimbă și legile! În timpul principelui Gabriel Báthory, prin hotărârea Dietei de la Cluj din 26 aprilie-5 mai 1609, punctul 33, se stabilește că „luăm la cunoștință că umblatul comercianților greci din țară nu este în paguba ci din contră, este în folosul țării. Pentru care am hotărât că dând vama și vicensima conform obiceiului, pot să umble liber și în pace prin țară cu marfa lor, din oraș în oraș, din târguri în târguri”²⁶. Sașii se plâng principelui despre comerțul făcut de greci, care este în defavoarea țării și cer interzicerea scoaterii din Transilvania de către aceștia a anumitor produse de lux.

Deoarece comercianții străini scoteau absolut tot ce puteau cumpăra din Ardeal, în Dieta desfășurată la Bistrița între 25 martie-3 aprilie 1610 sunt votate mai multe condiții. În privința grecilor s-a hotărât că aceștia „nu au voie să scoată din țară aur, argint, piei de vulpe și de jder”²⁷. Dar sașii nu sunt mulțumiți nici așa. În 17 decembrie 1613, în cadrul ședinței Universității Săsești, pe vremea lui Gabriel Bethlen, cer principelui să stabilească „ca loc de vânzare a mărfurilor pentru greci punctele vamale”²⁸. Acest subiect este discutat din nou la Dieta din 12-25 aprilie 1618 de la Sibiu. De data aceasta grecii nu aveau voie să scoată din țară „obiecte de artă din aur și argint, nici să schimbe și să scoată din țară ducat bun sau rău”²⁹, dar „cu banii respectivi aveau voie să cumpere alte mărfuri cu care își puteau desfășura comerțul în Imperiul Otoman”³⁰.

Pentru prima oară numele Făgărașului se leagă de comercianții greci prin propunerea principelui G. Bethlen la Dieta desfășurată la Alba Iulia între 4-30 aprilie 1627. Aceasta s-a materializat în articolul IV, care prevedea că „dacă Maiestatea Ta așa consideră că este util”, toți comercianții greci cu mărfurile lor să se îndrepte spre anumite locuri de depozitare, „chiar Maiestatea Ta le dă și nume acelor locuri ca: Alba Iulia, Aiud, Târgu Mureș, Făgăraș, Hunedoara și nouă ne place (...) și am hotărât ca de acum încolo comercianții greci să se țină de aceasta”³¹. Hotărârea s-a și concretizat, lucru dovedit prin faptul că în noiembrie 1919, când Consiliul Orășenesc din Făgăraș, prin „Publicațiunea” nr. 2.956/[1]1919, stabilea redenumirea străzilor, vechea stradă a Grecilor (unde fusese desemnat locul din oraș pentru depozitare) fiind redenumită Ioan Codru Drăgușanu, nume purtat și în prezent³².

Se pare că acest lucru i-a nemulțumit pe comercianții străini, printre care și pe greci, iar aceștia au încercat pe drumuri mai retrase să intre și să iasă din Transilvania. Din nou sașii reclamă acest lucru principelui, iar Dieta din 25 ianuarie-17 februarie 1630 de la Alba Iulia, prin articolul LXX, emite următoarea hotărâre: „Grecii care circulă pe drumuri, poteci interzise să fie arestați”. Acest lucru este motivat

---

²⁵ *Ibidem*, p. 552.

²⁶ *Ibidem*, *hatodik kötet (1608-1614)*, Budapest, 1880, p. 125.

²⁷ *Ibidem*, p. 34.

²⁸ *Ibidem*, p. 31.

²⁹ *Ibidem*, *hetedik kötet (1614-1621)*, Budapest, 1881, p. 447.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, *nyolcadik kötet (1621-1629)*, Budapest, 1882, p. 369.

³² *Oltul*, nr. 83/4 noiembrie 1919, Făgăraș, p. 4.

prin faptul că „grecii umblă, pe multe drumuri, poteci interzise, ca cei din Munții Făgăraș, Ciuc, Giurgeu în scopul comerțului interior și exterior”³³. Articolul prevede clar ca celor prinși în astfel de locuri să li se confiște toată marfa.

Pe vremea principelui Gheorghe Rákóczi I, legea emisă de Dieta de la Alba Iulia din 1-10 mai 1632, la „Articulus octavus”, hotărăște ca „grecii să poată intra în țară în modurile obișnuite, după obiceiul vechi”³⁴, adică li s-a permis din nou să intre și să-și vândă marfa peste tot în țară.

În Țara Făgărașului, primele mențiuni nominale despre grecii care au locuit în Făgăraș sunt făcute în „Urbariile domeniului Făgărașului, inventarele și urbariile domeniilor Porumbac și Comăna” din 1 februarie 1632. Aici sunt menționați nouă „greci jeleri care locuiesc în curțile oamenilor nobili”³⁵. În curtea domnului Teöreök Janos sunt nominalizați Kis Iazar, Tergovistai Lazlo, Koztandi Geöreögh, Moldovai Marko, Geöreögh Mihaly, iar Pitesdi Mihaly stătea pe pământul lui Teöreök Janos. Pitesdi Opra Geöreögh stătea la curtea lui Asztalos Janos, Zim Jouan Robul la curtea lui Leszai Ferencz, iar grecul Racz Antal la curtea lui Borbely György³⁶.

Legile Dietei din 24 aprilie-13 mai 1633 de la Alba Iulia prevăd în articolul IV, „despre starea grecilor”, asupra intrării în țară și comerțul lor, ca aceasta să fie hotărâtă de principe așa „cum consideră el în favoarea și beneficiul țării și a visteriei”³⁷.

Grecii menționați în anul 1632 nu erau locuitori permanenți ai orașului, ci se aflau doar în trecere pe aici, deoarece cinci ani mai târziu, în „Urbariul domeniilor Făgăraș, Porumbac și Comăna” din 31 iulie 1637 nu mai figurează. Însă apar alți zece greci jeleri. Dintre aceștia patru sunt menționați cu locuință proprie și oficial ei pot fi considerați primii greci care s-au așezat în Făgăraș. La curtea lui Teörök Ianos erau găzduiți Görögh Ivan și Görögh Vlad, iar la curtea lui Barbely Jstvan apar Görögh Nikola, Görögh Lukats și Görögh Paraszki. În schimb Görögh Kis Opra, Görögh Zimjuvon, Görögh Kirszte, Görögh Markul senior sunt cei care deja figurează cu casă proprie în Făgăraș. Al zecelea grec era Görögh Markul junior³⁸.

În „Distribuția sortilor de fânaț în hotarul orașului Făgăraș” din anul 1636 găsim numele a doi greci: spre Beclean pe Kis Mihaly Görog, cu o parcelă, și pe strada Podului din Făgăraș pe Görög György, cu o parcelă³⁹.

În 8 iulie 1636 grecii primeau la Alba Iulia, de la principele Gh. Rákóczi I, „Privilegium Universarum Greacorum Regno Transilvaniae existentium”, pecetluind astfel capacitatea și solidaritatea lor într-o uniune, denumită Compania Grecilor din Sibiu, recunoscută oficial de conducerea Principatului, asigurându-le astfel deschiderea drumului spre un comerț care ulterior a pus monopol pe toată țara. Acest docu-

³³ Szilágyi S., *op. cit.*, kilencedik kötet (1629-1637), Budapest, 1883, p. 104.

³⁴ *Ibidem*, p. 283.

³⁵ Conform mențiunilor făcute de D. Prodan în „Urbariile Țării Făgărașului”, vol. I, p. 17, noțiunea de „jeler” are mai mult semnificația „de oameni fără sesie sau casă proprie, locuind la alții”.

³⁶ D. Prodan (coord.), *Urbariile Țării Făgărașului*, vol. I, București, Editura Academiei RSR, 1970, p. 253.

³⁷ Szilágyi S., *op. cit.*, p. 314.

³⁸ D. Prodan, *op. cit.*, p. 477.

³⁹ *Ibidem*, p. 387, 389.

ment le permitea dreptul de a alege un conducător al comunității, „care să medieze disputele dintre grecii indigeni și grecii alogeni”, și le conferea dreptul de „a vinde nestingheriți în târgurile din Principat sub următoarele condiții: vânzare cu ridicata (nu cu cotul sau unități de măsură mici și nu sub 100 de dinari) și doar cu trei zile înainte și trei zile după ziua târgului sau iarmarocului”⁴⁰.

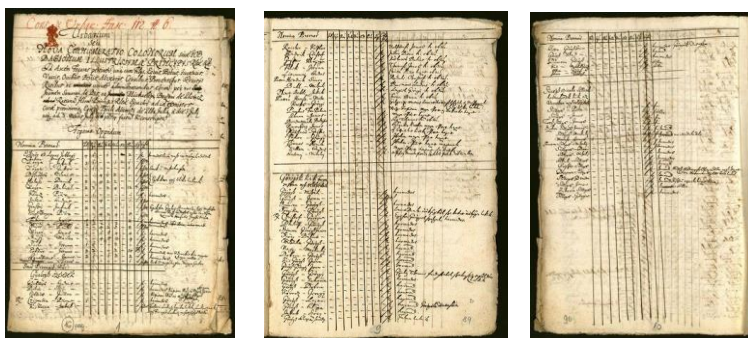
Dieta din 23 aprilie-16 mai 1638 de la Alba Iulia, prin articolul VI, păstrează „inviolabilitatea articolelor scrise asupra grecilor” privind intrarea grecilor comercianți în țară⁴¹.

Patru ani mai târziu, „Urbariile domeniului Făgăraș” din 7 martie 1640 menționează nominal doar nouă greci. Singurul care lipsește din lista întocmită anterior este Görögh Markul senior, care nu mai apare cu proprietate, dar în continuare este menționat Görögh Markul junior, în dreptul căruia nu se face referire la locul lui de ședere. Deci cinci greci stau la curtea a doi nobili din oraș, trei au casă proprie și la unul este neprecizat.

La 14 mai 1643, tot Gheorghe Rákóczi I este cel care emite un document prin care reglementează taxele care trebuie achitate de către grecii nerezidenți din Transilvania.

Legea emisă de către Dieta din 20 martie 1650 de la Alba Iulia, prin articolul XXVII, aducea o hotărâre ciudată, care obliga evreei și grecii să poarte haine specifice lor. Li s-a interzis „să umble în haine ungurești și militare, iar dacă nu respectau această hotărâre „să fie amendați cu 200 de florinți”⁴².

Pe parcursul anilor din ce în ce mai mulți greci se mută în Făgăraș. Astfel, în Urbariul orașului din 3 iulie 1654 deja sunt înregistrați 27 de „greci care s-au așezat în Făgăraș”⁴³.

Aceștia erau: Görögh Mihali, Görögh Ivan, Szimion Görögh, Sztoika Görögh, Chrisfof Görögh, Philiph Görögh, Szimion Görögh-junior, Szöcs Balint, Miha-

⁴⁰ Mária Pakucs-Willcocks, „Credincioșii noștri supuși de națiune greacă”: *Principii Transilvaniei și negustorii greci*, în „Revista Istorică”, XXV, nr. 1-2, 2014, p. 94.

⁴¹ Szilágyi S., *op. cit.*, tizedik kötet (1637-1648), p. 139.

⁴² *Ibidem*, tizenegyedik kötet (1649-1658), p. 78.

⁴³ *Urbarium seu Nova Connumeratio Colonorum din 3 iulie 1654, Fogaras Oppidum*, p. 9-10 (https://archives.hungaricana.hu/en/urbarium/view/hu_mnl_ol_e156_a_fasc112_no006/?document=1&pg=0&bbox=-253%2C-1952%2C2305%2C-468, HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 112. - Nr 006; accesat: 14.10.2022, ora 14,21).

ila Görögh, Nagy Markuly, Dobrin Görögh, Kis Görögh Ivan, Görögh Görgy Ivan, Görögh Gorgy, Görögh Zaharia, Görögh Dobrin, Kovacs Giorgy, Görögh Lajos, Görögh Alea, Jakab Szöcs, Görög Alea, Alea Görögh senior, Görögh Vlad, Dimitru Görögh, Kis Markul Görögh, Opra Görögh, Jana Görögh.

În timp ce numărul lor creștea, aveau nevoie și de un loc de rugăciune. Biserica construită în perioada 1599-1600 de către Mihai Viteazul în șanțul cetății, spre drumul mare, nu mai exista. Gabriel Bethlen în 1622 aprobă ca românii să țină preot, iar în 1648 primesc aprobare de la Gh. Rákóczi I pentru ridicarea unei biserici în zona Galațul Mic. Ziua sfințirii sale din octombrie 1648 a rămas în analele istoriei ca una tristă din cauza scandalului iscat, iar scandalagii au fost sancționați de către Scaunul Superior de Judecată.

Cearta și bătaia au fost provocate de către „Dobrin Grecul, Mihul Grecul, Ghioca Grecul, Marcul Grecul cel Bătrân, Simion Grecul, văduva Dumitra Napa și Precup Vameșul alias Cizmarul”⁴⁴, și ei enoriași ai acestei biserici. Ei „s-au opus poruncii înalte, care da voie să se sfințească biserica, că au vrut să aducă preot și episcopi străini pentru sfințire”⁴⁵. Această biserică a ars în 1659.

Nu știm exact la cât a crescut numărul lor din 1632, însă cert este că, atunci când principesa Susana Lórántffy înființează școala românească din Făgăraș în anul 1657, în documentele emise face referire și la „copiii grecilor din Făgăraș”, alături de „cei ai românilor, boierilor și țăranilor bogați”⁴⁶.

După cum arată documentele vremii, averea comercianților străini din Transilvania a început să crească simțitor. Printre ei erau și grecii stabiliți în țară și pentru că „în această țară fiind străini, iau mai multe foloase decât cetățenii țării”, în Dieta de la Sighișoara din 5 iulie 1660, prin articolul 12, se dispune ca grecilor să le fie inventariate toate bunurile „acolo unde locuiesc și a zecea parte să fie luată în favoarea țării”, iar cei care încearcă să ascundă aceste bunuri sau făceau comerț în casa respectivă fără să fie moștenitori, de la ei să fie confiscată toată marfa⁴⁷.

La începutul domniei principelui Mihail Apafi I, deja comerțul de sare al Transilvaniei era „în mâinile turcilor și grecilor” din țară. Atunci când Înalta Poartă a cerut achitarea restanței pentru haraci, Dieta convocată la Dumbrăveni hotărăște ieftinirea sării de la 30 de taleri la 25, reușind astfel în scurt timp adunarea sumei datorate⁴⁸.

Grecii și românii din Făgăraș solicită la data de 10 aprilie 1665 principesei Anna Bornemisza libera practică a religiei lor. În scrisoare, ei motivează acest lucru prin faptul că încă de pe vremea principelui Bethlen „ni s-a permis să ținem preot și biserică, despre care există și acum la noi scrisoarea principelui Bethlen și am fost menținuți în această stare și în principatul lui Georghe Rákóczi, după care pe vremea preafericitei noastre Doamne (Susana Lorántffy) s-a dispus scrierea unei așa numite dispoziții, ca meșterul român să poată vizita și în biserica noastră, ca să înțeleagă dacă

---

⁴⁴ Valeriu Literat, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996, p. 97.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Pokóly József, *Magyar Protestáns egyháztörténeti adattár, VIII. Évfolyam*, Kiadja a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, Budapest, 1910, p. 116.

⁴⁷ Szilágyi S., *op. cit., tizenkettedik kötet (1658-1661)*, Budapest, 1887, p. 445.

⁴⁸ *Ibidem, tizenharmadik kötet (1661-1664)*, Budapest, 1888, p. 39-40.

predicatorii pe limba noastră predică cuvântul lui Dumnezeu”. În continuare se face precizarea că „în aceste vremuri schimbătoare, biserica noastră arzând împreună cu orașul, am vrut să o reconstruim, dar nu știm din ce motiv oficialitățile orașului protestează, nu vor să ne permită. Vă implorăm cu umilință pentru acel motiv Măria Ta, ca pentru Doamna Noastră milostivă, să binevoiți a ne elibera de sub acel protest, ca și prin aceasta să rămână amintirea milostivă a Măriei Voastre față de noi, ca și Măria Voastră să ne mențineți conform documentelor principilor demni de mai înainte, să ne putem construi biserica noastră, să-l putem sluji pe Dumnezeuul nostru, nerămânând în proastă păgânie, ca să ne putem ruga la Dumnezeuul nostru pentru fericita domnie a Măriei Voastre”⁴⁹.

Principesa nu rămâne nepăsătoare la aceste rugăminți și dispune verificarea datelor prezentate către domnul Tsengeri și prefectul făgărășean Udvarhelyi György. Pe 11 aprilie 1665 preotul Csergeri István, împreună cu prefectul își prezintă „părerile despre practicarea liberă a religiei de către românii și grecii din Făgăraș”. În urma acestui raport, tot din 11 aprilie 1665, ea a acceptat cele solicitate, însă cu unele condiții.

În Procesul verbal din 29 ianuarie 1684, consemnat în Registrul Superior de Judecată din Făgăraș, privind conflictul dintre acuzatorul „Ioan Hangul din Săvăstreni, acum îngrijitor al bisericii grecilor și valahilor făgărășeni (...), și avocatul J. Czejbort contra Paraschivei lui Dumitru Rusul din Făgăraș”⁵⁰, este ultima consemnare din secolul al XVII-lea despre biserica comună a grecilor și românilor.

Și în Jurnalele economice ale principesei Anna Bornemisza apar înregistrări despre grecii din Făgăraș. Prima este consemnată în data de 6 februarie 1673, atunci când „grecii au dat un covor roșu cu care sunt datori anual”⁵¹.

O lună mai târziu, pe 12 martie 1673, principesa întărește privilegiul grecilor din Făgăraș pentru negoțul lor din piața orașului. „Dăm de știre, ca să știe toată lumea, cui i se potrivește rânduiala scrisorii noastre că, găsindu-ne pe noi prin cererea umilă și imploratoare, un număr anume de greci, care locuiesc aici în orașul nostru Făgăraș, datori anual cu un onorariu, plătit de către greci, că în vremurile de mai înainte, tot timpul ei aveau libertatea, ca în orice loc din piața de aici să ridice cort pentru mărfurile lor și să vândă, pentru care au obținut scrisoare de donație de la căpitanul șef de atunci domnul Kemény János, pe care au prezentat-o în fața noastră, (...) pentru umila și vrednica lor dorință, având privirea noastră demnă (...) le permitem, ca în afară de alții, să vândă liber în orice loc și să poată ridica cort pentru marfa lor, după nume acolo unde acum obișnuiesc să vândă cei cu opinci, am dat și dispus pentru acel număr de greci. Poruncind cu bunăvoință și foarte serios pentru toți funcționarii șef și vice, de acum și cei care vor fi numiți aici în cetatea noastră Făgăraș și în bunurile noastre aparținând acesteia și pe viitor urmează a fi numiți, prin atenția noastră grațioasă, pentru un anume număr de greci din orașul nostru amintit Făgăraș, datori cu onorariu, în piața aflată aici, în orice loc, după nume, pe locul folosit până acum de cei care vând opinci, să li se permită vânzare liberă și comerț, chiar în ținerea locului a modo in posterum successivis semper temporibus să fie menținuți și protejați, în

⁴⁹ Pokoly J., *op. cit.*, p. 127-128.

⁵⁰ V. Literat, *op. cit.*, p. 223.

⁵¹ Szádeczky Béla, *I Apași Mihály fejedelem udvartartása*, Első kötet, *Bornemisza Anna gazdasági naplói (1667-1690)*, A M.Tud. Akadémia könyvtárhivatala, Budapest, 1911, p. 218.

care dorim și noi să-i menținem, le-am dat lor această scrisoare a noastră care a fost întocmită sub sigiliul și scrisul mâinii noastre. Secus non facere jubentes officiales nostros in Arce nostra Fogaras constitutos et constituendos. Datum in Arce nostra Fogaras dje decima secunda Marty, Anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo tertio.

A. Bornemisza m. pria (pecete aplicată)

Pe verso: Anno 1673, 15 Martii exhibitae et praesentatae sunt et in vigore relictiae per me Joannem Cserey vice capitaneum arcis praesidy Districtusque terrae Fogaras m. pria⁵².

Conform înregistrărilor din Jurnalele economice ale principesei, în anul 1673 grecii aveau obligația să plătească curții princiare de Sfântul Martin și Sfântul Gheorghe un impozit a câte 600 de florinți. Pentru perioada 1673-1686 impozitul era plătit în mare parte cu bani și sunt înregistrări care atestă că uneori în contul acestor sume curtea făcea cumpărături de la ei.

Dacă de la începutul înregistrărilor grecii era consemnați la capitole comune cu „preoții sași” sau cu „venitul țiganilor”, începând cu 18 mai 1686 le este dedicat un capitol separat, unde sunt consemnate cumpărăturile făcute de la ei. Cantitatea de marfă cumpărată începe să crească, iar printre vânzătorii apar numele mai multor greci făgărășeni. Interesant este faptul că dacă de la începutul înregistrărilor și până la această dată marfa cumpărată era considerată în contul impozitului datorat, de acum valoarea acesteia se achita cu mercur. Cele mai solicitate produse erau postavurile, stofele, căptușelile, panglicile, țesăturile de diferite culori, postavurile englezești, firele de aur sau argint, dantela de aur, șofranul etc.

La 20 septembrie 1686, „Görög Demeter (Grecul Dimitrie) din Făgăraș judele grecilor și alt grec de acolo” au fost trimiși „cu două măji de mercur din magazinul de la Făgăraș la Poartă în contul cumpărăturilor”⁵³.

Pe 16 martie 1687 apar cumpărături înregistrate de la un alt grec din Făgăraș și anume Fogarasi Tamás. Pentru acestea, el, împreună cu alți greci, au primit de la principesa cantitatea de 5 măji de mercur „din magazinul de mijloc din Făgăraș”⁵⁴.

La 15 aprilie 1687, „am dat pentru grecul Fogarasi Tamás, în prețul unor cumpărături (care sunt specificate în această carte sub numele Grecilor) de aici din magazinul de mijloc din Făgăraș, din mercurul transportat de la Dumbrăveni de Szilágyi, 4 măji de mercur, cent. no. 4. Pe bani am dat 2 măji, cent. 2, prețul lor a fost achitat”⁵⁵.

Pe 15 aprilie 1687 principesa înregistrează achitarea datoriei curții pentru cumpărăturile făcute de la Görög Tamás din Făgăraș cu mai multe ocazii (20 octombrie 1686, în valoare de 115,85 florini, pe 11 ianuarie 1687 în valoare de 184 florini, în 7 februarie în valoare de 562,85 florini), valoarea totală a datoriei fiind de 634,85 florini. În contul acestei sume „am dat 4 măji de mercur în valoare de 660 fl.”, iar restul banilor a fost achitat din prețul mercurului de la Dumbrăveni”⁵⁶.

---

⁵² D. Prodan, *op. cit.*, vol. II. 1651-1680, București, Editura Academiei RSR, 1976, p. 534.

⁵³ Szádeczky B., *op. cit.*, p. 484.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 486.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 610.

La 28 iulie 1687 „am cumpărat de la Fogarasi Tamás, pe credit, șase coate de postav englezesc de culoare regală, cu 4,50 fl. cotul, face 27 fl. Identic 8½ de coate de tafta galbenă, cu 2 fl. cotul, face 17 fl.”⁵⁷. La acestea s-a adăugat o altă cumpăratură din 23 iulie în valoare de 115,80 florini. Toată suma „a fost adunată în chitanța din 28 iulie 1687”⁵⁸.

Altă cumpăratură a fost făcută tot de la Fogarasi Görög Tamás în 27 iunie 1687, dar înregistrată în jurnal la 1 martie 1688, în valoare de 800 florini. Marfa era alcătuită din postav englezesc, tafta, dantelă pentru voal, fir de argint etc. În schimbul acestor cumpărături comerciantul grec a primit „5 măji de mercur”⁵⁹.

Din 21 august 1687 ne-a rămas o scrisoare de confirmare dată în Făgăraș, semnată în fața lui Buczi Kozma, conducătorul companiei din Sibiu, de către Fogarasi Tamás și Morgan Demeter, prin care ei confirmă că au primit înapoi la Făgăraș, „în mâna lor”, de la principe, coatele de postav cumpărate de la ei în Cetatea de Baltă de către Pápai Pál, iar ceilalți au fost despăgubiți cu mercur⁶⁰.

La data de 23 aprilie 1688 pentru cumpărăturile făcute de la grecii din Sibiu familia princiară a făcut plata cu „71 buc. de aur bătute cu imaginea noastră, scoase din lada mică”⁶¹. Pe 5 august 1688 sunt consemnate în jurnal cumpărăturile făcute de la greci pentru înmormântarea principesei: „12 coate de voal alb pentru giulgiu, trei coate de atlas violet, 77 coate de catifea turcească neagră plată, 25 coate de catifea neagră”⁶² etc., în valoare de 982 florini.

Din aceste consemnări reiese faptul că o parte a mărfurilor de lux cumpărată de familia princiară era furnizată și de comercianții greci din Făgăraș, aceștia ajungând să fie trimiși și la Istanbul pentru cumpărături.

În ceea ce privește hotărârile Dietei din timpul domniei principelui Mihail Apafi I, acestea prevedeau impozitarea grecilor și evreilor stabiliți în țară cu câte cinci taleri în 1665. Suma se menținea și în hotărârea dată la 20 aprilie 1667 la Alba Iulia. La Dieta desfășurată la Făgăraș în perioada 18-27 septembrie 1666, grecii au fost desemnați să ajute la schimbarea banilor, deoarece „la Poartă erau primiți doar bani buni, aur sau talere”⁶³. Și ani de zile au fost cei care asigurau moneda bună de trimis la Istanbul. Prin Articolul XL din hotărârea dată la Dieta din 10 ianuarie-3 februarie 1668 se dispunea modificarea impozitului pentru greci în așa fel încât și ei să contribuie la suma achitată pentru Poartă de 2.000 de taleri⁶⁴.

Interesantă este hotărârea dată în 15 iulie 1668. Articolul II prevedea mărirea impozitului de la cinci la șase taleri, în afară de taxa care trebuie să fie achitată de greci în vistieria fiscală, și „suportarea altor poveri în favoarea principelui”. Însă de plata acestor datorii grecii și armenii stabiliți în Făgăraș erau scutiți, deoarece ei „plătesc acolo taxele cuvenite”⁶⁵.

---

⁵⁷ *Ibidem*, p. 611.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 612.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 615-616.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 623.

⁶¹ *Ibidem*, p. 616.

⁶² *Ibidem*, p. 618.

⁶³ Szilágyi S., *op. cit.*, tizennegyedik kötet (1664-1669), Budapest, 1889, p. 31.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 333.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 347.

La 19 decembrie 1670, Dieta, prin Articolul XXXI, limita numărul grecilor din Sibiu. Aici este prevăzut ca aceștia „să nu primească între ei un număr mai mare de 60”⁶⁶. Apoi la 30 iunie 1671 principele Mihail Apafi I emitea o scrisoare de liberă trecere prin Transilvania a comercianților de tutun greci, armeni și alții din Țara Românească, cu precizarea că au obligația achitării tricesimei și nu aveau voie să-și vândă marfa „nicăieri în această țară”⁶⁷.

În 1672 este aprobată funcționarea în Transilvania a așa numitei Companii Orientale, tocmai în speranța de a stopa puterea comercială a grecilor. Comportamentul și îndrăzneala lor deja au iritat spiritele și voiau cumva să scape de dominația lor. Dar, din păcate, toate planurile și promisiunile făcute la înființare nu s-au materializat, iar grecii și-au continuat nestingherit comerțul. Importanța acestei companii a început să crească abia după anul 1718. Ca o răzbunare, „grecii nu au mai vrut să țină cai pentru poștă, iar această povară a căzut pe umerii sașilor”⁶⁸, cum este consemnat în documentele Dietei de la Alba Iulia din 28 noiembrie-21 decembrie 1674.

În anul 1675 în Dieta desfășurată la Alba Iulia între 25 mai și 23 iunie, prin Articolul VI se interzice „străinilor (greci, armeni, turci) să cumpere vite, unt, miere, cașcaval, brânză, ceară” și scoaterea acestor produse din țară⁶⁹. Iar în 1678, la Dieta desfășurată între 1-30 octombrie, li se interzice și dreptul să cumpere marfă de la comercianții străini intrați în țară pentru diverse târguri. Acest lucru este motivat prin faptul că „ei cumpără marfă ieftină de la alți comercianți și revând pe preț mare”⁷⁰.

În 14 februarie 1678, în Cetatea Făgărașului, principele Mihail Apafi I dăruiește titlu nobiliar și blazon lui Görög, pe numele lui Lázár János. Acest lucru este comunicat stărilor din Transilvania la ședința Dietei din 26 februarie 1678 de la Făgăraș. Blazonul este „un scut militar, de culoare cerească, având în mijloc un bărbat înarmat, privind în dreapta. Deasupra scutului este așezată o cască militară, acoperită cu o diademă regală”⁷¹.

În anul 1678 se înființează a doua Companie grecească, de această dată la Brașov, printr-o hotărâre a Dietei din 4 noiembrie de la Alba Iulia. Prin ea, grecii din Brașov aveau aceleași drepturi cu cei din Sibiu. Aceasta își începea activitatea abia prin anul 1683.

Dieta de la Alba Iulia din mai-iunie 1679, prin Articolul XXIV, dispunea un recensământ al comercianților greci, armeni și alții aflați în țară⁷². Iar la 12 ianuarie 1680, în Sighișoara, se hotăra anularea privilegiilor pentru „români, preoții români și greci” care nu și-au prezentat documentele⁷³.

În perioada 1681-1689 hotărârile Dietei legate de greci se referă în mare parte la impozitele datorate, adunarea acestora, schimbarea banilor.

---

⁶⁶ *Ibidem*, tizenötödik kötet (1669-1674), Budapest, 1892, p. 180.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 206.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 79.

⁶⁹ *Ibidem*, tizenhatodik kötet (1675-1679), Budapest, 1893, p. 13.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 606.

⁷¹ A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának Címjegyzéke, II, *Címeres levelek, 4. Kötet, 1657-1716*, Kiadja Dr. Áldásy József, Leírta Áldásy József, Sajtó alá helyezte Dr. Czobor Alfréd, Budapest, 1938, p. 168.

⁷² *Ibidem*, p. 110.

⁷³ Szilágyi S., *op. cit.*, tizenhetedik kötet (1679-1682), Budapest, 1894, p. 77.

Ultima consemnare despre grecii din Făgăraș apare în hotărârea dată la Sighișoara pe 5 ianuarie 1689. Aici, în „Articulus tertius”, intitulat „Despre perceptori și comisari”, este prevăzut: „(...) locul percepțiilor să fie, ca și anul trecut, în Făgăraș. Cititorii de bani (numărătorii) să fie grecii și ca să nu fie lipsuri Compania Grecească din Sibiu o lună, grecii din Făgăraș o altă lună, în a treia lună grecii din Brașov să aibă obligația să țină suficienți cititori de bani”⁷⁴. Acest lucru dovedește că în Făgăraș la data respectivă era o comunitate destul de mare de greci.

Prezența grecilor, în calitate de furnizori ai mărfurilor orientale în principatul transilvănean, s-a datorat în primul rând beneficiilor obținute de-a lungul existenței acestei micuțe țări. La început comerțul desfășurat prin importul unor produse speciale s-a extins în timp și la exporturi, prin cumpărarea și scoaterea din țară a mărfurilor producătorilor autohtoni. Privilegiile obținute de ei, organizarea în cele două Companii, de la Sibiu și Brașov, prin care aveau un cadru legal de funcționare, le-a asigurat monopolul comerțului transilvănean din perioada respectivă. În „Statistica grecilor din Transilvania” sunt consemnați pentru anul 1702 în total 323 de persoane, din care în Făgăraș „47 de persoane, care se ocupau cu comerțul mărfurilor turcești; ca națiuni: greci, sârbi, bulgari, români, bosniaci”. Este un număr destul de mare pentru o localitate de dimensiunea Făgărașului, deoarece la Sibiu erau menționați 108, iar în Brașov 20 de persoane⁷⁵.

---

⁷⁴ *Ibidem*, *huszadik kötet (1688-1691)*, Budapesta, 1897, p. 160.

⁷⁵ Thallóczy Lajos, *Utazás a Levantéban. A keleti kereskedelem története Magyarországon*, Budapesta, Pfeifer N. Bizomány, 1882, p. 117.